

МЛАДИТЕ ЛИТЕРАТУРОВЕДИ И СТАРИЯТ ИМ НОВ КЛУБ

ЕДВИН СУГАРЕВ

Безкрайно тъжно е да виждаш как една общност се разпада или, което е по-лошо, как се изражда, как се формализират естествените отношения на биези, които я съставят, как агонизира и се разпада доскоро живата духовна взаимност, как съпреживяването се превръща в принудително съвместно присъствие и от окаменяващото слово вее мъртвота. В условията на тоталитарна стагнация творчески общности се създават трудно и разпадат лесно — вместо тях успяват да просъществуват десетилетия наред творчески *колективи*, в които колективността е само телесна, а духовните контакти нямат нищо общо с творчеството, защото се измерват със самоограничението, витаещо навред в пирамидалната им структура.

По една сурова и негласна, но ясно осезаема закономерност във всички области на хуманитарното познание съществуваше *праг на допустимостта* — не само в акта на създаването, но и в общуването между създателите: отвъд него идеологията поставяше своето табу. Ето защо не само духовното творчество, но и общуването се раздвои и човек трябваше непрекъснато да се бори с това раздвоение в себе си, усещайки се уязвим в тази шизофреничност. Единият полюс на това раздвоение беше овещественият компромис, т. е. „същинският“ от обществена гледна точка научен или творчески живот; а другият — тайното, контрабандното нахлуване в забранени духовни пространства.

Мятането между тези два полюса е особено болезнено при хората на словото. За разлика от други области, където може да се твори и общува на професионална, идеологически индиферентна плоскост, човекът на словото неизбежно нагазва в области, които го обгръщат не с дилемите оригинално—тривиално, научно—ненаучно мислене, а с дилемата правилно—неправилно. Компромисът между неговата мисъл и общественовалидните критерии, които угнетяващо постулират как и доколко е допустимо тя да бъде публичен факт, сам по себе си се превръща в норма на общуване със себеподобните. Ето защо онези, които си служеха със словото, се мъчеха да слоят тези два паралелни свята на себеосъществяване по много и различни начини: чрез краен индивидуализъм, който отричаше както творческото общуване, така и значимостта на каквато и да било изява на официално равнище; чрез метафоричен, езоповски или езотерично-научен език, разчитащ на своята непроницаемост; чрез създаване на периферни, полукръжочни творчески общности, които обаче бързо изчерпваха сили, и това изчерпване бе пропорционално на тяхната популярност — отвъд прага на официалността неизбежно биваха асимилирани от системата.

Младото българско литературознание години наред водеше полуанонимен и полуофициален начин на живот. То израсна в негласна опозиция спрямо всичко, което официозната литературна наука му препоръчваше като най-висша ценност. Цялостното поведение на това поколение, което с труд си пробиваше път или което по-точно нехаеше за тези неща, защото го занимаваха много по-същностни, бе формирано от парадоксалното наслагване на две несъвместими културни реалности.

На младите нямаше как да им бъде вече обяснено, че Сартр е човеконенавистник или че не трябва да се чете Барт, защото това е буржоазна наука. Те поглъщаха всяка дума на спецкурсовете на Никола Георгиев, но ги изпитваше я Георги Марков, я Михаил Василев, я някой друг именит професор. Те четяха с увлечение Владимир Василев, но им сочеха Георги Бакалов. Те вдигаха глава към върховете на литературоведската пирамида и виждаха там академичния лик на Пантелей Зарев. Те понасяха главоболните си статии към „Литературен фронт“ и се оказваха пред кабинета на Иван Гранитски. Те се опитваха да четат всичко, дори и българска поезия, но виждаха „Предания заветни“ или „Ода за СССР“ и това ги хвърляше в нещо средно между бяс и маларична треска. Милата родна реалност не можеше да им даде тъй насъщните морални опори, за да изградят върху тях своите ценностни йерархии: тя по-скоро ги шокираше с избуяло невежество и с неопишуема византийщина.

Все пак им се налагаше да си изработят някакви ефективни самозащитни механизми: прсмъквайки се в тъмните граници между официозността и дисидентството, те бавно и внимателно подготвиха подстъпите към третата възможност — емиграцията. Без да напускат местата си, те емигрираха там, където *нормата* трудно би могла да ги достигне — в закътаните и периферни кътчета на литературната история, в структурализма, херменевтиката, семиотиката, в дебрите на привидно формалните проблеми на жанра и стихознанието, в сложните и неопределими обеми на философията на езика. Така (по пътя на неколцина възрастни робинзоновци) се оформи *литературсеседската емиграция*, чиято главна цел бе да се отграничи от ненормалното в духовния живот, демонстративно загървайки го и поемайки към терминологично дохраняемата зона на чистата наука.

Струва ми се, че именно там протекоха всички по-съществени процеси в младото ни литературознание. То старателно стесни своя обсег, като се отказа от обемни обобщения, панорами и прочее юнашки изсилвания. Неговите представители нямаша желание да бъдат литератори „въобще“ и специалисти по всичко. Световните форуми и престижните издания винаги предизвикваха възторг у тях; мнозина не бързаха да публикуват, дори не бързаха да пишат — предпочитаха мълчаливото натрупване на познания. Тяхното убежище стана не литературното кафене, а Народната библиотека. Занимаваха се с проблематика, която маститите авторитети не разбираха, и с проблеми, за които хабилитираните администратори не биха си рмърднали пръста. На тази тясна територия, която за мнозина изглеждаше последната дупка на кавала, но от която се разкриваха хоризонтите на световното литературознание, те си спечелиха известна свобода.

Младите си изработиха и специфични форми на общуване: научни школи, поодиумни дискусии, младежки конференции, и т. н. Казвам „специфични“, защото бяха лишени от каквато и да било парадност, от вътрешна йерархия и предварителен протокол. Провеждаха се в малки зали, често в провинцията, и почти винаги без публика. Понякога се появяваха и сборници — с тираж неколкостотин екземпляра. Всичко това създаваше впечатлението, че се прави литературознание в литературознанието. В действителност не беше така: младите просто отказваха да служат на системата, превръщаща хуманитарното в производно на определени идеологически тези. Възприемането на модерни методики и на определени терминологични редове, явното предпочитание към литературнотеоретически разработки, макар и най-често концентрирани в рамките на определени школи, бе за тях не само стремеж за лично усъвършенствуване, но и самозащитен рефлекс, отхвърляне не само на грубо социологическите стереотипи, но и на *техния език*, върху който се крелеше духовното робство на тоталитаризма. Тяхното естествено предпочитание към неконвенционални автори, теми и произведения трудно може да бъде наречено ограничаващо: твърде често те тръгваха от един привидно незначителен културен факт и за броени страници прекриваха границата на литературата. Неслучайно най-интересни, най-експериментални и плодотворни форми на общуване се оказаха за тях интердисциплинарните, особено когато бяха лишени от институционален надзор и предварителни

